

**HOLLAND
FESTIVAL 2017**

**MOUSE ON MARS
ENSEMBLE MUSIKFABRIK
ANDRÉ DE RIDDER**

INFO

ZA 10.6 SAT 10.6

aanvang starting time

20:30 8.30 pm

locatie venue

Muziekgebouw aan 't IJ

duur running time

1 uur 40 minuten, inclusief een pauze

1 hour 40 minutes, including one interval

inleiding introduction

door by René van Peer

19:45 7.45 pm

context

Digitalk #3: Machine Learning and the arts

Freya Murray, DooEun Choi, Moritz Simon Geist, Matthias

Röder

Muziekgebouw aan 't IJ

za 10.6, 16:00 Sat 10.6, 4 pm

Robot Party

Muziekgebouw aan 't IJ

za 10.6 Sat 10.6

17:00 - 23:00 5 pm - 11 pm

zo 11.6 Sun 11.6

11:00-14:00 & 17:00-21:00

11 am - 2 pm & 5 pm - 9 pm

CREDITS

muziek music

Mouse on Mars (Jan St. Werner, Andi Toma),

Ensemble Musikfabrik

concept en realisatie concept and realisation

Mouse on Mars, André de Ridder

orkestratie orchestration

Stefan Reich met with Brigitta Muntendorf en and André de

Ridder

dirigent conductor

André de Ridder

uitvoering performed by

Mouse on Mars, Ensemble Musikfabrik

musici musicians

Yoonhee Lee, viool violin

Hannah Weirich, viool violin

Axel Porath, altviool viola

Dirk Wietheger, violoncello violoncello

Michinori Bunya, contrabas double bass

Helen Bledsoe, fluit flute

Peter Veale, hobo oboe

Michelle Marelli, klarinet clarinet

Christine Chapman, hoorn French horn

Melvyn Poore, tuba tuba

Nathan Plante, trompet trumpet

Bruce Collings, trombone trombone

Ulrich Loeffler, piano piano

Benjamin Kobler, piano piano

Dirk Rothbrust, drums drums

Rie Watanabe, slagwerk percussions

elektronica electronics

Mouse on Mars

ontwerp percussierobots design percussion robots

Moritz Simon Geist (Sonic Robots)

geluid sound

Paul Jeukendrup

projectmanager project manager

Michael Boelter

assistent projectmanagement assistant project management

Larissa Blumenauer

techniek technical production

Lukas Becker

stage management stage management

Daniel Seitz, Bernd Layendecker

assistent geluid assistant sound

Thomas Wegner

met steun van with support by

Kunststiftung NRW

wereldpremière world premiere

De Umbris Idearum...The acousmatic memory palace,

Keulen, 27 augustus 2016

Paeannumion, Keulen, 10 september 2011

PROGRAMMA PROGRAMME

Mouse on Mars (Jan St. Werner, Andi Toma),

Ensemble Musikfabrik

De Umbris Idearum ... The acousmatic memory palace (2016)

pauze interval

Mouse on Mars (Jan St. Werner, Andi Toma)

Paeannumion (2011)

Hoofdbegunstiger / Patron

FONDS 21

A
M
D
M
O

BankGiro Loterij **FONDS**

Rabobank

mede mogelijk gemaakt door

EEN OMGEVING VAN GELUID. OVER MOUSE ON MARS EN ENSEMBLE MUSIKFABRIK

door René van Peer

Tegenhangers van elkaar. Zo benoemt Jan St. Werner, de ene helft van het Duitse elektronica-duo Mouse on Mars, de twee stukken in *robots/non/robots* die het duo samen met Ensemble Musikfabrik uitvoert. Gespeeld in bijna-duisternis wordt *De Umbris Idearum ... The acousmatic memory palace* aangezwengeld door robots die percussie aanslaan en dan even oplichten. Werner omschrijft *Paeanum* daarentegen als feestelijke muziek, waarin geluid als eindeloos gevarieerd materiaal centraal staat. 'We zijn geobsedeerd door de verschijningsvormen van geluid en de effecten ervan op ons brein', zegt hij. De titel *De Umbris Idearum ... The acousmatic memory palace* (Over de schaduw van ideeën) is ontleend aan het eerste boek van de zestiende-eeuwse filosoof en onderzoeker Giordano Bruno, die zich verdiepte in de geheugenkunst zoals die overgeleverd was door de Grieken en de Romeinen. Daarin werden beelden en plaatsen verbonden aan begrippen als geheugensteun voor redenaars die lange toespraken uit het hoofd moesten voordragen. 'Geluid is in wezen onzichtbaar', zegt Werner. 'In dit stuk willen we het loskoppelen van zijn bronnen, ongeacht of dat instrumenten of machines zijn of stemmen. Dat doen we door het in bijna compleet duister uit te voeren. Zo wordt het een object waarmee we kunnen componeren. *De Umbris Idearum* begint als een installatie. Pas op een derde van het stuk komen leden van Ensemble Musikfabrik het podium op. Andi en ik laten bewerkte slagwerkklanken horen die we over de ruimte verdelen. In deze compositie zijn ook rollen weggelegd voor percussierobots en een lichtinstallatie die reageert op de muziek. Doordat de geluidsbronnen nauwelijks zichtbaar zijn, gaan luisteraars zelf associaties maken bij wat ze horen. Ze bedenken er een verhaallijn bij, zoals in het geheugenpaleis dat Giordano Bruno beschreef. Het is een luistersituatie die we al heel lang wilden verwezenlijken. Het zou mooi zijn als de mensen vergeten waar ze zijn.'

Paeanum heeft een lange ontstaansgeschiedenis. Het is van het begin af aan opgezet als samenwerking van Mouse on Mars met Ensemble Musikfabrik. De eerste plannen dateren al van 2007, maar pas vier jaar later vond de eerste uitvoering plaats. St. Werner: 'We hebben het met diverse ensembles en orkesten uitgevoerd. Daar waren Ensemble Musikfabrik en André de Ridder, die geholpen heeft met de orkestratie, vaak wel bij betrokken. Maar pas in 2014, tijdens een festival in Berlijn om de 21e verjaardag van Mouse on Mars te vieren, kwam het in de buurt van wat we voor ogen hadden. Daar werd het uitgevoerd door minder musici. Zo konden de bijzondere timbres en klankeigenschappen van elektronische muziek zich ontvouwen en integreerde het ensemble in die wereld. De uitvoering in het Holland Festival is een volgende stap. Het wordt feestelijk en optimistisch. Het heeft weg van volksmuziek, terwijl het een breed klankspectrum bestrijkt.'

Mouse on Mars is een buitenbeentje in de Duitse elektronische scene. Hun albums zijn veelvormig. De muziek is niet bedoeld om op te dansen, maar staat evenzeer haaks op het uiterst minimale klik-en-kras idioom van muzikanten als Bernhard Günter en Alva Noto. 'Onze muziek is een ontdekkingsreis door

de uiteenlopende kanten van geluid. We kunnen individuele geluiden beschouwen, maar ook als onderdeel van een groter geheel. Geluid is iets wonderbaarlijks. Het is open. Er kan van alles in doordringen. Het is in die zin niet hiërarchisch. Tijdens een concert in München waren de ramen opengezet. Terwijl de avond viel, begonnen vogels buiten te zingen. Dat was een magisch moment. Die openheid is van belang. Die biedt het publiek ruimte om er zelf in hun verbeelding van alles aan toe te voegen. Geluid creëert nu eenmaal beelden in de verborgen achterkamers van het brein. Voor ons is het daarnaast een sociaal gegeven. Je hoort muziek anders als je samen met andere mensen bent. Wij staan niet boven het publiek. En we werken het beste met mensen die we vertrouwen, met wie we op gelijke voet kunnen staan, zoals Ensemble Musikfabrik. Het maakt ons ook niet uit of we in een gerenommeerd festival staan of in een vervallen kraakpand. Als het geluid maar onze omgeving is.'

OVER DE ARTIESTEN

Mouse on Mars bestaat uit Jan Stephan Werner en Andi Toma en is een van Duitslands meest toonaangevende en veelzijdige elektronische muziekcollectieven. Het duo schakelt moeiteloos van pop naar hedendaags en van clubmuziek naar avant-garde. Mouse on Mars ontstond in 1993. Sinds hun debuutalbum *Vulvaland* (1994) verschenen elf albums en talrijke soloprojecten en samenwerkingen, waarin hun niet in hokjes te plaatsen geluid zich steeds heeft doorontwikkeld. Naast het maken van muziek is Werner ook actief in het onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Van 2005 tot 2007 was hij artistiek directeur van STEIM Amsterdam. Momenteel werkt hij als docent aan de New York University in Berlijn en het Massachusetts Institute for Technology. Mouse on Mars werkte samen met artiesten als Stereolab, Matthew Herbert, Helado Negro, Bon Iver en The National. Ook werkt het duo regelmatig met klassieke artiesten, zoals Solistenensemble Kaleidoskop. In 2011 maakte Mouse on Mars samen met Ensemble Musikfabrik, dirigent André de Ridder en componist Stefan Streich het orkestwerk *Paeanum* dat inmiddels is opgevoerd in Keulen, Berlijn, Londen en Chicago. In 2013 maakte Werner de elektronische opera *Miscontinuum* voor de Bayerische Rundfunk. In 2016 ging in Keulen *De Umbris Idearum ... The acousmatic memory palace* in première.

Ensemble Musikfabrik, opgericht in 1990, is een in Keulen gevestigd ensemble voor eigentijdse muziek. De missie van Ensemble Musikfabrik is het realiseren van onbekende en nieuwe composities, waarvoor in veel gevallen het ensemble de opdracht heeft gegeven. Het ensemble heeft hechte samenwerkingsverbanden opgebouwd met figuren uit de wereld van de eigentijdse muziek als Louis Andriessen, Stefan Asbury, Richard Ayres, Sir Harrison Birtwistle, Peter Eötvös, Vinko Globokar, Heiner Goebbels, Toshio Hosokawa, Nicolaus A. Huber, Mauricio Kagel, Helmut Lachenmann, Klaus Lang, Wolfgang Rihm, Karlheinz Stockhausen en Hans Zender. Ensemble Musikfabrik presenteert zijn repertoire in ongeveer tachtig concerten per jaar binnen en buiten Duitsland en heeft bij de WDR een eigen serie met wereldpremières. Interdisciplinaire projecten met live-elektronica, dans, theater, film, literatuur en beeldende kunst verbreden de gebruikelijke vorm van het gedirigeerde ensembleconcert, evenzeer als kamermuziek, discussieconcerten en improvisaties.

De Duitser **André de Ridder** (1971) is een dirigent van zowel grote klassieke stukken als experimentele werken. De Ridder werkte samen met hedendaagse-muziekspecialisten als Ensemble Musikfabrik, maar ook met de band Gorillaz, de Deense indierockband Efterklang en jazzmusicus Uri Caine. Met het Duitse elektronica-duo Mouse on Mars trad hij in januari 2011 op bij het Chicago Symphony Orchestra. In 2012 stond hij bovendien aan de wieg van stargaze, een internationaal gezelschap van jonge musici dat de grenzen slecht tussen pop, klassiek, elektronische muziek en hedendaags repertoire. Sinds 2011 is De Ridder regelmatig in het Holland Festival te gast als dirigent, onder andere met 2001: *A Space Odyssey*, *Sunken Garden* (beide in 2013) en *In C Mali* (2016).

AN ENVIRONMENT OF SOUND. ABOUT MOUSE ON MARS AND ENSEMBLE MUSIKFABRIK

Counterparts, that is how Jan St. Werner of the German electronic music duo Mouse on Mars describes the two pieces in *robots/non/robots* that they perform with Ensemble Musikfabrik. Played in near-total darkness percussion robots start new chapters in the sound progression of *De Umbris Idearum ... The acousmatic memory palace* with a flash of light. *Paeannumion*, on the other hand, is joyful music that offers a multitude of reference points, focusing on sound as an infinitely variable material. 'We are obsessed by the phenomenology of sound', he says.

De Umbris Idearum ... The acousmatic memory palace (About the shadows of ideas) is named after the first book of the sixteenth century philosopher and scientist Giordano Bruno, who studied the art of memory. Invented by the ancient Greeks and Romans this mnemonic technique, through which orators could memorize long speeches, associated ideas with imagery and rooms with niches in a building. 'Sound as such is invisible', says Werner. 'In this piece we want to separate it from its sources, regardless whether those are instruments or machines, or voices. We try to achieve that by playing in near-darkness, which turns the sounds into imaginable objects which we can arrange in an imaginary thought-space. *De Umbris Idearum* starts as an installation piece. At one third the members of Ensemble Musikfabrik gradually join in. Andi and I play processed percussion sounds, distributing them around the space. Because the sound sources are barely visible the audience will create associations with what they are hearing. They will create a narrative, quite like the memory palace described by Giordano Bruno. It is a listening situation we have wanted to realize for a long time. It would be nice if it makes people forget where they are, so they can create new situations in their minds in which they can move around and modulate and re-design their experiences.'

Paeannumion has a long history. From the very beginning Mouse on Mars conceived it as a collaboration with Ensemble Musikfabrik. The first plans originated in 2007, but it premiered four years later. Werner: 'We performed it with various orchestras and ensembles, which often involved Ensemble Musikfabrik and conductor André de Ridder, who also co-orchestrated it. It was in 2014, at a festival in Berlin to celebrate Mouse on Mars's 21st birthday, that we finally arrived at the music as we had envisioned it. Performed by fewer musicians it was more transparent, enabling the richness of texture which we find in electronic music to unfold, and so incorporating the ensemble into the electronic sensitivity. The Holland Festival performance picks up from there. It will be festive and optimistic. It will be like folk music, while at the same time covering a full range emotional spectrum.'

Mouse on Mars is something of a maverick in the German electronic music scene. Their albums are stylistically very diverse. It is not their aim to make people dance, nor does their music conform to the extremely minimal click-and-glitch idiom of artists like Bernhard Günter and Alva Noto. 'Our music is an exploration of various aspects of sounds. We can focus on isolated sounds, but also regard them as parts in a

larger whole. Sound is miraculous. It is open. Anything can become part of it. In that sense it is not hierarchic. During a concert in Munich the windows of the hall had been opened. As dusk fell birds started to sing outside. That was a moment of magic. That openness is important and it is something only music can provide. It offers the audience space to add their ideas of their own through their imagination. Sound does create images in the secret backrooms of the brain. It is also a social phenomenon. You do hear music differently together with other people. We don't elevate ourselves above the audience. And we work best with people we can trust, with whom we are on equal footing, like Ensemble Musikfabrik. We don't really care whether we perform at a renowned festival or in a shabby club. We just want to be inside sound.'

translation: René van Peer

Mouse on Mars, made up of Jan Stephan Werner and Andi Toma, is widely regarded as one of Germany's leading and most versatile electronic music collectives. The duo shifts effortlessly from pop to contemporary and from club music to the avant-garde. Mouse on Mars began in 1993 in Cologne and Düsseldorf. Since their debut album *Vulvaland* (1994), the duo has released eleven albums as well as numerous solo projects and collaborations, all of which have further enhanced their genre-defying sound. Alongside making music, Werner also works in education and academic research. He was the artistic director of STEIM Amsterdam from 2005 to 2007 and currently works as a teacher at the New York University in Berlin and at the Massachusetts Institute for Technology. The duo has often worked with other artists, such as Stereolab, Matthew Herbert, Helado Negro, Bon Iver and The National. Since 2011, Mouse on Mars have also become much more active in the world of contemporary classical music. In 2011 their collaboration with Ensemble Musikfabrik, conductor André de Ridder and composer Stefan Streich led to the orchestral piece *Paeannumion*, which has been performed in Cologne, Berlin, London and Chicago. The duo has also often worked with Solistenensemble Kaleidoskop and in 2013 Werner made the electronic opera *Miscontinuum* for Bayerische Rundfunk ('Bavarian Radio'). In 2016 *De Umbris Idearum... The Acousmatic Memory Palace* was premiered in Cologne.

Ensemble Musikfabrik is a Cologne-based ensemble for contemporary music. Ensemble Musikfabrik was established in 1990. The mission of Ensemble Musikfabrik is to bring to life little-known and new compositions, in many cases commissioned by the ensemble. Over the course of its relatively short existence the Ensemble Musikfabrik has also built up strong working relationships with leading figures in the world of contemporary music, including Louis Andriessen, Stefan Asbury, Richard Ayres, Sir Harrison Birtwistle, Peter Eötvös, Vinko Globokar, Heiner Goebbels, Toshio Hosokawa, Nicolaus A. Huber, Mauricio Kagel, Helmut Lachenmann, Klaus Lang, Diego Masson, Martin Matalon, Zsolt Nagy, Emmanuel Nunes, Henri Pousseur, Wolfgang Rihm, Rebecca Saunders, Karlheinz Stockhausen and Hans Zender. The ensemble performs its repertoire in about eighty concerts per year both in and outside Germany and has its own series of premieres on Westdeutsche Rundfunk ('West German Radio'). Interdisciplinary projects involving live electronica, dance, theatre, film, literature and visual art have broadened the usual form of the conducted ensemble concert just as much as chamber music, discussion concerts and improvisations.

The German conductor **André de Ridder** (1971) is known for his eclectic programmes and projects, which aim to engender a dialogue between different musical styles and genres. He has worked with such contemporary music specialists as Ensemble Musikfabrik, but also with the band Gorillaz, the Danish indie rockband Efterklang and jazz musician Uri Caine. In 2012, De Ridder formed stargaze, an international ensemble of young musicians who break down the barriers between pop, classical, electronic and contemporary music. He has also frequently performed at the Holland Festival. He conducted *2001: A Space Odyssey* and *Sunken Garden* (both in 2013) and *In C Mali* (2016).